

הליכת ירח

"...אז קלמתי תלום, שְׁתִּלּוּם לֹא הָיָה.
אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ כָּבֵה וְכוֹכְבֵי הַקֶּקֶיעַ
נָדְדוּ אֶפְלִים בְּחִלְל הַצִּלְמֹת
כִּי לֹא נָתִיב וּבִלְא זֶהָר, וְהָאֶרֶץ, גּוֹשׁ קָרַח
כִּי קוּם לֹלֵא סֵהָר, חֲשׂוּכָה וְעֵנְרָת.
קָם הַשֶּׁחַר וּגְזוּ כִּי אֵין יוֹם בְּקָרְבוֹ.
וּבְכוּא הַחֶרֶן שְׁכַחוּ בְּנֵי אֲנוֹשׁ
אֶת מִצֵּת הַרְתָּמִים, וּלְאֶבֶן הָיָה
אֵז לְבוֹ שֶׁל אָדָם בְּבִקְשׁוֹ אֶת הָאוֹר.
הֵם הִפְכוּ חַיִּיהֶם לְלִפִּיד אֵשׁ חַיָּה."
(מתוך "החושך" מאת לורד ביירון)¹

ממבט הציפור, רא שב ממסעו השמימי, עיניו מרצדות את נופי האש של השמש בטרם יצלול אל בטן האדמה.

התפרצות הר הגעש טמבורה באינדונזיה ב-1815, הגדולה ביותר הידועה בזמנים המודרניים, חוללה שינויים קיצוניים באקלים. ההר שאיבד בהתפרצות כמחצית מנפחו, שחרר פסולת וולקנית לסטרטוספירה, ויצר מסך אבק עמיד שמנע מקרני השמש להגיע לכדור הארץ. חסימה זמנית זו גרמה להתקררות כדור הארץ, ומתוך כך לרעב, למגיפות ולגשם גופריתי. האירוע הביא להולדת פרנקנשטיין והיצור שלו, כמו גם לכתיבת "החושך" מאת לורד ביירון – פואמה המנבאת את קץ העולם.

רא, אל השמש במיתולוגיה המצרית, אדם עם ראש בז ועליו כדורסל המזהיב מאור השמש, נלחם מדי לילה במסעו בבטן האדמה בנחש, כדי להשלים את התנועה המחזורית של כדור הארץ והשמש, ולשמור על החלוקה השברירית בין מעלה למטה. ההתפרצות הוולקנית פערה את החיץ בין העולמות, וכלאה את רא מחוץ לסטרטוספירה. שנה שלמה נדד רא, וערב אחד ב-1816, בעוד עין הבז המגנה מסתרת באבק, נפגשו על אגם ז'נבה מרי שלי ופרסי שלי, ד"ר פולידורי, לורד ביירון וקלייר קלרמונט, ושחררו מפלצות, ערפדים ואת אחרית הימים אל העתיד.

בעבודה על תחריט נחשף הדימוי פחות ופחות ככל שמתקדם התהליך. הכימיה המעורבת בהפקתו של התחריט והעדר המיידיות מביאים אל החזית את תהליך ייצורו. נקודת המוצא מתרחקת והמבט מצטמצם, בניסיון כושל לעקוב אחר הצעדים הראשונים בתהליך. לבסוף מגיחה מתוך החשיכה הבבואה של התחריט, ומותירה על הנייר עקבות של תהליך בכתב ראי. האינטרוול בין תחילת העבודה על לוחות המתכת להדפס הסופי על הנייר דומה להליכת ירח: תנועת ריקוד שבה נע הרקדן לאחור בצעדים היוצרים אשליה של הליכה קדימה.

מה אם נספג הגשם הגופריתי של 1816 בחומצה שצרבה את לוחות הברזל ב-2019; מה אם קודד רצף הדימויים של הספר ונשלח בספינה הסולארית של רא עם נשמות המתים; מה אם הספינה הסולארית של רא היא ספינת חלל, והשדר שהיא נושאת הוא רוחות הרפאים והמפלצות של מרי שלי ולורד ביירון; ומה אם מעולם לא התרחקנו מהניאוגותיקה², וההיסטוריה מתעתעת בנו בצעד וירטואוזי של הליכת ירח? ההתבוננות בספר זה שומרת על מהלך ריקוד זה, ויכולה לנוע מהסוף להתחלה ומההתחלה לסוף.

1 לורד ביירון, "החושך", בתוך **שבעה שערי שירה** (תרגום: אריה סתיו), שער שלישי, כרך ג': **מבחר משרית העידן הרומנטי: גרמניה, אנגליה, תמוז 2005**.

2 תנועה ספרותית ואדריכלית מסוף המאה ה-18 באנגליה המסמנת את המעבר מהרומנטיקה למודרניזם. תקופה זו מחברת בין הרעיונות של תנועת ההשכלה והמהפכה התעשייתית לנשגב הרומנטי.

הספר מזמין לחוות אותו כתנועה אסוציאטיבית בין קטבים ובין זמנים, לדמות את המרווחים הסיפוריים שלו: לקשור בין וילון לנוף ארקטי, בין הגה הנושא את השעה התאומה 11:11 לפני ירח מוסתרים, ובין קליעה לסל להתפרצות געשית.

"מעולם לא היינו מודרניים", טוען ברונו לאטור.³ המודרניות ביקשה ליצור הפרדה מוחלטת בין החברה לטבע בהציבה את העולם הישן והחשוך מול השחר החדש והזוהר של העתיד. אך המודרניות מעולם לא תפקדה לפי הכללים שהציבה, והמשיכה לייצר היברידיים ומפלצות תוך שהיא שוללת את קיומם. ההפרדה המושלמת בין העולם הטבעי, אף על פי שנבנה בידי בני האדם, ובין העולם החברתי, אף שהוא מוחזק בידי הטבע, לא קיימת, ובשל כך העולם המודרני מעולם לא אירע. במחשבה האקולוגית שמציע טימותי מורטון בעקבות לאטור, לא רק שהטבע והחברה אינם נפרדים, אלא הם כוללים את כל צורות הקיום בביוספירה. בספרו **אקולוגיה חשוכה** מדבר מורטון על אקולוגיה ללא טבע בעידן האנתרופוקן.⁴ מצב שבו אנו נדרשים להחיל ללא היררכיה את הלא-אנושי עם האנושי, כולל תופעות יותר מאסיביות כמו ההתחממות הגלובלית. החושך מוצב כערך שדרכו אנו צריכים לחנוך דרך חדשה המכילה שלוש דרגות של מודעות: הראשונה חשכה מדכאת, השנייה חשכה מזוהר, והשלישית חשכה מתוקה.

"עָלְמוּ עֵנְנִים, לֹא צְרוּשִׁים עוֹד לְחַשֵּׁךְ.
כִּי הַחַשֵּׁךְ הָיָה מֵעַתָּה הַיְקוּם."⁵

לפואמה "החושך" הפותחת את הספר, נחשפתי לאחר שהתחריטים היו מוכנים. היא מתארת, לאחר מעשה, את הנסיבות האקלימיות שהובילו להתהוותו של הספר, ואת פלטת הצבעים המונוכרומטית שלו. תחריט אינו זקוק לצבע, ההבלחה שלו מתוך התהליך האיטי והמפורק של ייצורו, מזככת את הדימוי. בדומה לרישום, הצבעוניות שלו נטועה בסקאלה של האפורים, כשהשחור של התחריט הוא רך ועמוק כמו אינסוף. פעולת הצריבה נעשית מהגוונים הבהירים לכהים, ולמרות זאת השחור הוא נקודת המוצא ומניפת הגוונים נגזרת ממנו ומתקפלת לתוכו. המפגש של גלופת המתכת עם הנייר יכול לייצר רק בבואה. הגלופה תמיד תהיה יפה יותר, למעשה היא נושאת בתוכה די-אן-איי של תכשיט, היא נושאת בתוכה את אור השמש. יש בזה יופי, לשמור בסתר את הבוהק ביותר, ולהבין שהאור של התחריט מגיח מהחושך: השתקפות אור השמש מהירח.

מאיה אטון

3 ברונו לאטור, "מעולם לא היינו מודרניים: מסה באנתרופולוגיה סימטרית – מבחר פרקים", תיאוריה וביקורת 26, אביב 2005, עמ' 43–73.

Timothy Morton, *Dark Ecology: For a Logic of Future Coexistence*, New York: Colombia 4 University Press, 2016.

5 מתוך לורד ביירון, "החושך".